

نقش تعاونیها در استوونی و دیگر کشورهای اروپای شرقی

تعاون را می‌توان به عنوان ضربه‌گیری بین سرمایه بزرگ صنعتی و مالکان زراعی دید. تعاون به کشاورزان فرصت اقتصادی می‌دهد تا با یک نظام تازه ملکداری و واسطگی ظالمانه رقابت کنند.

ترجمه: سیدجواد صالحی

نوشته: یان لیت‌سارواوله کرش

تعاون در کشورهای اروپای شرقی

تحول اتحاد شوروی و اصلاحات اقتصادی مبتنی بر بازار، موجب تغییرات بنیادی در سیر تکاملی تعاون در کشورهای تازه استقلال یافته و منفک شده از این کشور شد. تا آن زمان در کشورهای اروپای شرقی نوع شوروی تعاون رایج بود که بر مالکیت عمومی متکی بود. پس از احیاء مالکیت خصوصی نوعی تعاونی به وجود آمد که مشخصه آن نظام اقتصادی، مبتنی بر بازار بود. خصوصیت استقرار مجدد تعاون حاصل احیاء وسیع مالکیت خصوصی است. با این کار، رقابت شدید بین تعاونی‌های متکی به سرمایه و آنهایی حاصل خواهد شد که به اصل تساوی وفادارند. در حال حاضر تفاوت اینست که مالکین خصوصی، نسبت به صدور پنجاه سال پیش، به سرمایه بیشتری دسترسی دارند. احیاء مالکیت خصوصی در کشورهای اروپای شرقی نسبتاً اندک است و نمی‌تواند با بنگاههای قدرتمند و صاحب سرمایه غربی برابری نماید. اما طی سالهای اخیر تمایل محافظ مالی و اقتصادی به سلطه نیروهای پولی بر اقتصاد روستائی افزایش یافته است. به ویژه، خطر عدم حمایت اقتصادی لازم از واحدهای تولید اولیه کشاورزی جدی است. این امر به نوبه خود می‌تواند به تدریج، تولید اولیه را از بین ببرد. نابودی تولید اولیه به نفع آن کشورهای غربی خواهد بود که بامسئله اضافه تولید روبرو

هستند ولی به زوال زندگی روستائی در کشورهای اروپای شرقی منجر خواهد شد. راههای اصلی حمایت از کشاورزی در کشورهای اروپای شرقی عبارتست از:

۱- گسترش سریع تعاون که به تولیدکنندگان کشاورزی کمک می‌کند از خود در برابر سازمانهای گوناگون اقتصادی و واسطه‌ای محافظت کنند؛

۲- اقدامات دولتی برای ایجاد زمینه‌های افزایش سودآوری (پارانه‌های مختلف سرمایه‌ای، محافظت در برابر رقابت غیرعادلانه).

لازمست برای افزایش تولید روستائی و بهبود زندگی روستائی ایجاد انگیزه کرد.

چه تعداد کشاورز و مالک خصوصی؟

این سؤال به ویژه از نقطه نظر ثبات اجتماعی اهمیت دارد. در امر تعاون کشاورزی هم کشورهای اروپائی و هم مزارع آنان نقش تعیین کننده دارد. کشاورزان به عنوان صاحبان و اعضاء تعاونی‌ها، عملاً راهبران زندگی روستائی از طریق تعاون هستند. صاحبان زمین در حکومت‌های محلی نقش مهمی بازی می‌کنند، تعداد نسبتاً زیاد آنها در مقایسه با مزد دیگران، زندگی روستائی را از زندگی شهری متمایز می‌کند و شیوه طبیعی زندگی را از بین می‌برد. نوعی خصلت همبستگی اجتماعی بین تعداد نسبی کشاورزان و درجه رشد تعاون قابل تشخیص است. به نظر می‌رسد عقیده

بسیاری از جامعه‌شناسان در این مورد معتبر باشد که وقتی تعداد صاحبان زمین نسبتاً زیاد باشد در زندگی روستائی ثبات اجتماعی بیشتری وجود دارد. در این حالت تعاونی‌ها نیز از لحاظ اقتصادی قدرتمندتر، سازمان یافته‌تر و در زندگی روستائی دارای نقش تعیین کننده‌تر هستند.

مسائل تحول

در انتقال به نظام اقتصادی مبتنی بر بازار، طی اصلاحات اقتصادی کلان مسائل متعددی بروز کرد. این مسائل مانع احیاء مالکیت و بازسازی تعاونی‌ها شد. پنج دسته از مسائل قابل ذکر است:

۱- مسائل عقیدتی

در استوونی طی زمانی کوتاه حدود سی حزب و گروه ذی‌نقش مختلف به وجود آمد. نقطه نظر پیرامون آینده کشور و همچنین تعاون متفاوت بود. بسیاری از احزاب تعاون را نظامی اقتصادی می‌دانستند که مشخصه یک نظام خودکامه است و با جامعه مبتنی بر بازار همخوانی ندارد. عقاید گوناگون احزاب سیاسی مانع تصویب لوایح ضروری و رشد تعاون می‌شد. عامل تعیین کننده در این راه علائق فزاینده خصوصی‌گرایی بود.

۲- مسائل روانی

اینها عمدتاً ناشی از محافظه‌کاری طبیعی مردم بود که اجرای سریع

اصلاحات اقتصادی را مانع می‌شد. ایجاد سازمانها و بنگاههای اقتصادی بدیل و هماهنگی فعالیت‌های آنها به دنبال انحلال کالخوزها و ساوخوزها، به اندازه کافی سرعت نداشت. در برخی از مناطقی که کمتر توسعه یافته بود، گروهی از مردم بی‌تفاوت پیدا شدند که نمیتوانستند نسبت به تغییرات سریع واکنش لازم را نشان دهند. این امر همان ترک مبارزه برای زندگی و بن بست عقیدتی است. این پدیده به نشانگان^(۱) موشهای سفید، معروف است. در آزمایشی، چند موش سفید در داخل یک شرایط^(۲) با تعداد فراوانی مانع قرار گرفتند موشها می‌بایست از آنها گذشته و بیرون بیایند. در ابتدا آنها تلاش فراوانی کردند ولی پس از مدتی خسته شدند و دست از تلاش برداشتند. مسائل روانی جزء عوامل ثانویه نیست و برای غلبه بر آن کمک و فن لازم است.

۳- محسرت گذشته

در استونی دو نقطه متفاوت نسبت به احیاء مالکیت خصوصی در روستاها شاخص بود. بسیاری از مردم پیرامون برگشت یک جمهوری به سبک پنجاه سال پیش فکر کرده و صحبت می‌نمودند که در آن، مالکیت، زمین و روابط اقتصادی آن موقع حاکم بود. آنها سعی کردند مزارع کوچکی ایجاد کنند با یک یا دو گاو، و تعاونی‌های کوچک روستائی. (امروزه قادر به رقابت نیستند.) دیگران فکر می‌کردند که تنها تولید بزرگ مقیاس همچون کالخوزها در یک اقتصاد مبتنی بر بازار می‌تواند رقابت‌پذیر باشد. به نظر می‌رسد هیچکدام از این مسیرها برای شرایط امروز بهینه و مناسب نیست.

۴- مسائل حقوقی

گروههای ذی نفوذ گوناگونی به دنبال گروه بندی‌های سیاسی بودند که پس از

بنگاهان نیز خصوصی شد تا به شکل تعاونی درآید.

۵- مسائل اقتصادی و فنی

فقدان منابع مادی و فنی مانع بازسازی مزارع و نیز کاهش سرعت نسبی تکامل تعاونی‌ها گردید. تأمین اعتبار برای تعاونی‌ها نسبت به بنگاههای خصوصی و شرکتهای دولتی با مسئولیت محدود مشکل تر بود. تعاونی‌ها برچسب کمونیسم سرخ داشتند و بانکها به آنها اعتماد نمی‌کردند. این وضع الان دارد عوض میشود.

۶- خطرات تراکم سرمایه

اخیراً تمایل محافظ مالی و اقتصادی برای تسلط پولی در جامعه استونی شدت گرفته است. این تمایل به ویژه در استونی و دیگر کشورهای سوسیالیست پیشین آشکار است. این امر به نوبه خود مسائل حاد اجتماعی را باعث خواهد شد. تراکم سرمایه خصوصی تحت سلطه غولهای اقتصادی، انحصاری بر علیه تولیدکننده روستائی ایجاد می‌کند و به طور یکجانبه قیمت مواد اولیه، کیفیت آن و مقررات خرید کلی و غیره را تحمیل می‌کند. در نتیجه تولیدکنندگان به خوبی عمل نمی‌کنند ولی از بین هم نمی‌روند. در چنین موقعیتی تولیدکنندگان روستائی نمیتوانند تعاونی‌های رقابتی به وجود آورند تا بتوانند با این انحصارها رقابت کنند. این امر به نوبه خود موجب ایجاد بسیاری از مسائل اجتماعی خواهد شد. افزایش بیکاری جمعیت روستائی به ویژه در برخی مناطق استونی یکی از آنهاست.

۷- اتحادیه اروپا و صنعتی کردن کشاورزی

برنامه اتحادیه اروپا موسوم به «من شولت» در اواخر دهه شصت، ایجاد مزارع

برقراری مجدد استقلال استونی تشکیل شده بود. با در نظر گرفتن این امر بسیاری از مصوبات قانونی از مجلس گذشت که علائق تعاونی اشخاص خصوصی را نادیده می‌گرفت. مثلاً اموال تعاونی‌هایی که چهار سال پیش ملی شده بود به آنها برگردانده نشد بلکه از طریق حراج به بخش خصوصی واگذار شد. پس از مذاکرات طولانی بند جدیدی به قانون خصوصی سازی اضافه شد تا امکانات بهتری را برای تعاونی‌ها فراهم آورد و برخی از

تنها، تعاونی که به خوبی سازمان یافته باشد، واقعاً می‌تواند در مقابل محافظ

انحصار مالی و اقتصادی قدرت‌نمایی کند و

حفاظت از علائق کشاورزان و کارآفرینان

کوچک را تضمین کند.

کارآمدی را در نظر داشت که به طور متوسط ۸۰ تا ۱۲۰ جریب زمین و ۴۰ تا ۶۰ گاو را در برگیرد. انتظار می‌رفت، در نتیجه ایجاد سازمان مؤثرتر و تحدید تولید حدود ۵ میلیون سفر در اروپای غربی زائد تشخیص داده شوند. قرار بود زمین کشاورزی ۵ میلیون جریب و تعداد دامها سه میلیون کاهش داده شوند. ولی به علت مخالفت‌های خشونت‌آمیز این برنامه تحقق نیافت.

در واقع برنامه «من شولت»، در اتحاد شوروی از طریق صنعتی کردن کشاورزی تحقق یافت. در استونی واحدهای تولید کشاورزی در اندازه ۳ تا ۱۰ هزار جریب نیز تشکیل شد. مسئله در این مزارع بزرگ مقیاس عبارت بود از نسبت قابل ملاحظه کارگران و تعداد اندک مالکان که موجب گرایشهای مسامحه‌کارانه نسبت به کارو دارائی‌های ثابت، اتلاف بیش از حد و بی مسئولیتی جمعی می‌شد.

۸- تعاون به عنوان ضربه گیر

تعاون را می‌توان به عنوان ضربه‌گیری بین سرمایه بزرگ صنعتی و مالکان زراعی دید. تعاون به کشاورزان فرصت اقتصادی می‌دهد تا با یک نظام تازه ملکداری و واسطگی ظالمانه رقابت کنند. نسبت بهینه مالکان به کارگران در یک جامعه روستائی مسئله مورد اختلاف خواهد بود. اندازه متوسط یک مزرعه در کشورهای اروپای غربی ۱۶/۵ جریب است و در استونی ۲۵ جریب. در استونی اصل اداره مزرعه توسط خانواده به عنوان یک امر بهینه مدتهای مدید وجود داشته است. این اصل با محاسبات فنی و ارائه در تعارض است که در آن مزرعه بزرگتر را مسوثرتر می‌شناسند. با این همه جنبه اجتماعی نیز اهمیت دارد. غفلت از آن، یکی از علل عمده عدم موفقیت برنامه «فن شولت» بود. هرچه تعداد مالکان کشاورزی بیشتر

باشد، امکان بنای یک تعاونی برای محافظت آنها در مقابل بنگاهها و انحصارات بزرگ خصوصی بیشتر است. تعمیم مالکیت و تعداد نسبتاً اندک کارگران روزمزد برای توسعه مناطق روستائی بهتر است.

انتظار داریم تعداد کافی مزارع استونی حدود ۲۵ هزار یعنی سه برابر امروز باشد. تعاون را می‌توان به عنوان ضربه‌گیری بین سرمایه بزرگ صنعتی و مالکان زراعی دید. تعاون به کشاورزان فرصت اقتصادی می‌دهد تا با یک نظام تازه ملکداری و واسطگی ظالمانه رقابت کنند.

۹- وجهه تعاونی

عدم اطلاع کافی پیرامون تعاون در کشورهای اروپای شرقی اجازه نمی‌دهد روستائیان از خودشان در مقابل انحصارات اقتصادی محافظت کنند. ایجاد یک جنبه شرکتهایی با مسئولیت محدود، باعث شد تولیدکنندگان روستائی از بخش اساسی درآمد حاصل از تبدیل مواد اولیه به کالا محروم بمانند. این امر باعث شد تولیدکنندگان روستائی در مورد صنایع تبدیلی و واسطه، وابستگی غیرمعقولانه‌ای به انحصارات داشته باشند و این امر به نوبه خود به زوال زندگی روستائی منجر شد. شناخت ضرورت و خشنودی از تعاون نقش مهمی بازی می‌کند.

با تجربه تعاون شوروی که در آن همه دارائی‌ها و منابع مالی اشتراکی شد. سلب مالکیت و تعاون راستین افزون شد. احیاءتعاون در استونی نسبت به سنن کشورهای اروپای غربی متفاوت است ولی فاقد استدلال نظری و ملاحظاتی اقتصادی است. بدین علت است که پژوهش زمینه‌های نظری آن، مهم است. فرایند برقراری مجدد تعاون پدیده‌ای کاملاً نو برای تمام جهان است.

نتیجه

دلیل انقلاب بزرگ فرانسه در پایان سده هجدهم سلطه زمین‌داران و محافل مالی و اقتصادی خانوادگی بر جمعیت شهری و روستائی بود. این مردم عادی بودند که از جنگ بین خانواده‌ها متضرر می‌شدند و فقر پس از گذشتن از نقطه بحرانی انقلاب را موجب شد. از آن پس، گروه اسنک سرمایه‌داران نتوانستند مثل گذشته فرمانروائی کنند. بین انقلاب بزرگ فرانسه و جنگ جهانی اول در زندگی اجتماعی اروپا تغییرات عمده‌ای به وقوع پیوست. نتیجه زوال برتری اقتصادی خانواده‌ها و شروع رشد تعاون از جانب مالکین کوچک بود.

میلیونها کشاورز و کارآفرین خصوصی به علت علائق مشترک به وسیله تعاونیها متشکل شده‌اند. هرکسی که دست‌اندرکار تعاونی است در مقابل استبداد اقتصادی و انحصارات بزرگ و دارندگان اموال کلان محافظت می‌شود. این مزیت مهم تعاون است. فرآیندهای انتقال به اقتصاد مبتنی بر بازار در استونی و دیگر کشورهای اروپای شرقی، مسئله حفاظت از چنین مزایائی را نشان می‌دهد. فرایندهائی نظیر آن را در ۲۰۰ سال قبل می‌توان بیان کرد. تنها، تعاونی که به خوبی سازمان یافته باشد، واقعاً می‌تواند در مقابل محافل انحصار مالی و اقتصادی قدرت‌نمایی کند و حفاظت از علائق کشاورزان و کارآفرینان کوچک را تضمین کنند. بنابراین تعاونگران بایستی فرآیندهای سازآفرینی تعاون در اروپای شرقی را دنبال نموده و برای خودشان نتیجه‌گیریهای لازم را بنمایند.

تنها، تعاونی که به خوبی سازمان یافته باشد، واقعاً می‌تواند در مقابل محافل انحصار مالی و اقتصادی قدرت‌نمایی کند

پانویسها

- 1- Syndrome
- 2- Loby in the Monsholt

با توجه به شرایط کنونی بازارهای ارزی از نظر گوناگونی انگیزه‌های وارد شدن به این بازارها و همچنین ماهیت «ارز» به عنوان کالایی که در این بازارها معامله می‌شود و به خاطر همگن بودن نوع کالا و سرعت انتقال اطلاعات مربوط به آن به صورت یکی از کامل‌ترین بازارهای رقابتی در سطح بین‌المللی در آمده است. لذا معاملات ارزی در این شرایط پیچیده و تخصصی می‌باشد. در این شرایط هر شخص حقیقی یا موسسه اقتصادی که مایل یا ملزم به نگاهداری ذخیره پول خارجی باشد و برای آنها ضرورت حتمی یا احتمالی تبدیل این ذخایر به پول محلی کشور خود یا پول سایر کشورها وجود داشته باشد، همواره در معرض خطر زیان‌های ناشی از نوسانات ارزی قرار دارد.

ایمینی بخصوص در بازارهای سلف افزوده شده است، اما همراه با آن امکانات انجام معاملات تامینی نیز گسترش یافته است.

- 1- CASSEL'S THEORY OF PURCHASING POWER PAVETY
- 2- ARBITRAGE THEORY RELATING TO INTEREST
- 3- UNBIASED EXPECTATIONS THEORY

بقیه از صفحه ۲۶

بین بردن معضلات گفته شده، واماندگی شرکتهای تاسیس شده و سرخوردگی جوانان را در پی داشته و از نظر فرهنگی و اجتماعی نظام تعاونی را - در بخش تولید- بدون ویژگی خاص جلوه خواهد داد.

فهرست منابع

- مقاله اشتغال و تورم - سید احمد حسینی ماهینی - کیهان ۷۵/۴/۹
- آموزش عالی و اشتغال - دکتر شهلا کاظمی پور- همشهری ۷۶/۲/۱۵
- بررسی بازار اشتغال و خوداشتغالی - اطلاعات ۱۶ و ۷۶/۴/۱۷
- ارزش همکاری در فعالیتهای تعاونی - نشریه شماره ۱۳ سازمان مرکزی تعاون
- اصول تعاون در دنیای معاصر - نشریه شماره ۱۶ سازمان تعاون کشور
- مبانی جامعه‌شناسی - بروس کوئن - ترجمه دکتر غلامعباس توسلی و رضا فاضل.

فروخته می‌شود اما زمان تحویل مبالغ خریداری شده یا فروخته شده متفاوت است.

معاملات سوآپ ارزی در واقع ترکیبی از معاملات نقدی و سلف است. برای روشن شدن مطلب فرض می‌کنیم سپرده‌ای سه ماهه بر حسب پین ژاپن در اختیار یک موسسه مالی قرار می‌گیرد و این موسسه مالی چون در این سه ماه به پین ژاپن به منظور پرداخت‌های خود نیازی ندارد، سعی خواهد کرد حداکثر درآمد بهره را از این سپرده نصیب خود کند. بدین منظور تصمیم می‌گیرد که این موجودی پین ژاپن را که برای سه ماه در اختیار اوست به لیر انگلیس که نوع بهره بالاتری دارد تبدیل و سپرده‌گذاری کند. اما چون احتمال دارد که بعد از سه ماه ارزش لیره نسبت به پین ژاپن کاهش یابد و از این طریق در زمان بازپرداخت سپرده پین دلار زیان شود از این نظر پین ژاپن را در بازار نقدی برحسب پوند می‌فروشد و همزمان پوند بدست آمده را در بازار سلف سه ماهه به پین ژاپن تبدیل می‌کند. بدین ترتیب هم مقصود موسسه مورد نظر از جهت در اختیار داشتن لیره برای سپرده‌گذاری سه ماهه برآورده می‌شود و هم بعد از سه ماه لیره با نرخى که از پیش تعیین شده به پین تبدیل و به صاحبش مسترد می‌گردد و خطری از جهت نوسانات ارزی متوجه موسسه نمی‌شود. در سیستم کنونی پولی بین‌المللی با شدت گرفتن نوسانات ارزها و تفاوت‌های قابل ملاحظه در نرخهای ارزی واقعی و پیش بینی شده، روز به روز بر اهمیت مبادلات

الامکان سود و زیان ناشی از هر نوع تغییر و ارزش ارزها، یکدیگر را بپوشانند و احتمال خالص سود و زیان ناشی از آن به صفر نزدیک شود. برای انجام این گونه معاملات تامینی نیز باید به طور مرتب شاخص‌های اقتصادی مربوط به روند تغییرات ارزها و عوامل فنی مرتبط را بررسی کرد و با توجه به آن در مورد بررسی خرید و فروش ارزها تصمیم‌گیری نمود.

دوم - معاملات تامینی سلف: این نوع معاملات تامینی معمولاً در رابطه با آن مطالبات و بدهی‌های ارزی انجام می‌گیرند که سررسید آنها در آینده مشخص باشد. در این حالت می‌توان برای اطمینان از ارزش قطعی این مطالبات و بدهی‌ها برحسب ارز معینی که در آن سررسید مورد نیاز است، در بازارهای سلف وارد معامله شد. بعنوان مثال اگر شرکتی در آلمان بر اساس یک قرار داد تجاری متعهد باشد که در تاریخ سه ماه بعد مبلغ ۱۰ میلیون دلار به شرکتی در آمریکا بپردازد و نرخ تبدیل دلار به مارک در سه ماه آینده برای او مشخص نیست و مایل است از هم اکنون بطور قطعی از معادل این بدهی ارزی خود بر حسب مارک آگاه شود در بازار سلف ارزی مبلغ ۱۰ میلیون دلار با تحویل سه ماهه و با نرخ دلار سه ماهه که در این بازار بر حسب مارک اعلام می‌شود خریداری می‌کند.

سوم - معاملات تامینی تعویضی یا سوآپ: در این نوع معامله یک ارز بر حسب ارز دیگر بطور همزمان خریداری و یا